

Sociologijos ištakų beiėškant

Weber M. *Protestantiėkioji etika ir kapitalizmo dvasia*, Vilnius: Pradai, 1997.

Iė vokieėiu kalbos vertė ir baigiamajį žodį paraėė Zenonas Norkus.

Jau kelinti metai Atviro Lietuvos fondas lepina Lietuvos filosofus vieną po kitos leisdamas vertingiausias pasaulinės klasikos irėiuolaikinių Vakarų autorių knygas. Atėjęs į knygyną, filosofas ir politologas jau randa iš ko pasirinkti. O pasidavęė pagundai pirkti visas Atviro Lietuvos fondo leidžiamas naujienas, jis (kaip recenzijoje G. H. Sabine ir Th. L. Thorsono "Politinių teorijų istorijai" kartą paminėjo prof. E. Nekrašas) turėtu apriboti kai kuriuos kitus irgi labai svarbius savo poreikius.

Sociologai iki šiol buvo "laimingesni". Tačiau jų "laimė" aiėkiai baigiasi, paskutiniuoju metu pasirodžius kai kuriųėiuolaikinių Vakarų sociologinių bestselerių vertimams (turiu galvoje, pvz., R. Dahrendorfo ir R. Wuthnow knygas). M. Weberio "Protestantiėkosios etikos ir kapitalizmo dvasios" pasirodymas mums primena, kad ne tik filosofija ir politinė teorija, bet ir sociologija turi savo klasiką. Iki šiol lietuvių skaitytojas savo kalba galėjo susipažinti tik su vieno jų – Karlo Marxo – kūrybiniu palikimu.

Kodėl ne vien filosofija, bet ir sociologija turi savo klasikus? Toks klausimas nėra tuėėias, jeigu prisiminsime, kad "griežti" gamtos mokslai neturi "klasikų" ir "klasikos" ta žodžio prasme, kuri įprasta filosofui. Žinoma, ir ten gerbiami nusipelnę mokslininkai: jų vardais pavadinami jų atrasti dėsniai ir konstantos, o jų kūrybinį kelią ir atradimų aplinkybes tiria mokslo istorikai. Tačiau geru fiziku ar chemiku galima tapti ir neskaiėčius Niutono, Ampero ar Mendelejevo raėtu. Pakanka vadovėlių ir laboratorinių darbų. Filosofijoje visiėkai kitaip. Čia yra tekstų, kurie "amžinai jauni". Taip yra todėl, kad filosofija yra pliuralistiėkas savo prigimtimi diskursas. "Amžinai jauni" yra tie tekstai, kurie lieka pretekstu vis naujų filosofų kartų dialogui. Ar ir profesionaliam sociologui pažintis su tam tikrais klasikiniiais savo specialybės tekstais yra būtina?

Atsakymą į klausimą, kodėl ir sociologijai reikia klasikų, randame paėmę į rankas bet kurįėiuolaikinės sociologinės teorijos vadovėlį (ne lietuvių kalba, nes nė vienas vadovėlis į lietuvių kalbą kažkodėl dar neiėsverstas). Pirmiausiai aptiksime, kad

jame kalbama ne apie "teoriją" (vienaskaita), o "teorijas" (daugiskaita), "teorines perspektyvas" ar "paradigmas". Vadinasi,ėiuolaikinė sociologija (kol kas dar (?)) neturi vienos vertingos paradigmos ir gali būti lyginama su gamtos mokslu, koks jis būna T. Kuhno apraėytų mokslinių revoliucijų laikais. Kol sociologijoje tokios paradigmos nėra, ji yra ir liksėiek tiek panaėi į filosofiją savuoju klasikos poreikiu. Tai tekstų, kurių vertės pripažinimas minimaliai konsoliduoja savo teorinėmis simpatijomis ir antipatijomis besiskirianėčius mokslinės bendruomenės narius ir konstituoa bendros komunikacijos erdvę, poreikis. Nesant vienos ir visiems privalomos teorinės perspektyvos, būti filosofu, sociologu ar kito nevisiėkai "disciplinuoto" mokslo atstovu – vadinasi, būti "ėeimyninio panaėumo" (L. Wittgensteinas) santykyje su tam tikrais klasikiniiais autoriais ir jų tekstais. Filosofijoje tai Platonas, Aristotelis, Descartes, Kantas ir daugelis kitų. Sociologijoje tai visų pirma M. Weberis, E. Durkheimas, K. Marxas, G. Simmelis, V. Pareto.

Tad M. Weberio "Protestantiėkosios etikos ir kapitalizmo dvasios" pasirodymas lietuvių kalba nuėikia dvejopai. Viena vertus, – tai proga konstatuoti sociologinės klasikos lietuviėkųjų vertimų deficitą. Kita vertus, – tai proga pasidžiaugti, kad ta pažintis prasidėjo. Ir prasidėjo ne bet kaip, o tiesiog legendiniu tos klasikos tekstu. Bandžiau paaiėkinti, kodėl sociologijai reikia klasikos. Tačiau šis konkretus tekstas liktu svarbus ir įdomus, net jeigu jai jos nereikėtu. Jis gali sudominti istoriką, kuriam rūpi moderniųjų Vakarų kultūros kilmė. Kas teisus – Jacobas Burckhartas, siedamas jos iėtakas su renesansiniu individualizmu, ar Maxas Weberis, susiedamas ją su asketiniu protestantizmu? Regis, joje daug pamokomo galėtu rasti ir ekonomistas. Kiek "rinkos ekonomikos" pasiekimai ir nesėkmės atskirose šalyse priklauso nuo etnokultūrinių tradicijų kasdieninio gyvenimo "ekonominės etikos" pavidalu? Knyga, kuri kelia tokius klausimus, pasirodo paėiu laiku, – kai juos į vieėosios diskusijos dienotvarkę įstumia pats gyvenimas.

Nematau reikalo referuoti šios knygos turinio, pasakoti apie jos atsiradimo aplinkybes ir recepcijos istoriją. Skaitytojas visa tai ras informaciniame straipsnyje “Weberio tezės” kilmė ir recepcija”, kurį parašė knygos vertėjas Zenonas Norkus. Jis užbaigia knygą. Kaip matyti iš išnašos 339 puslapyje, straipsnis parašytas vertėjo mokslinės komandiruotės užsienyje metu. Gal dėl su tuo susijusių aplinkybių liko neištaisyta viena kita korektūros klaida. Pvz., 344 puslapio 5 išnašoje minimas Weberio straipsnis “Ūkio istorija” (reikėtų: knyga); 587 puslapyje rašoma apie darbą kaip “materialiai racionalią, t.y. savikritišką” (reikėtų: savitiksliską) veiklą ir pan. Tikėsimės, šiai knygai prireiks papildomo leidimo ir šie neapsižiūrėjimai bus ištaisyti.

Labai maloniai nuteikia kaip visada aukšta (jeigu ne pavyzdinė) poligrafinė knygos kokybė, kuria pasižymi taip pat ir ši “Pradų” leidyklos knyga. Ji tikrai pasiekia (jeigu nepranoksta) vakarietišką leidybos standartą.

Kiekvienas, kas bandė skaityti Maxą Weberį originalo kalba, rusišką ar anglišką vertimą, žino, kad tai “sunkiasvoriu” “gotikiniu” stiliumi rašantis autorius. Dėl to tenka ypač vertinti vertėjo ir patyrusios redaktorės Aldonos Radžvilienės triūsą, kurio dėka Weberis prabilo palyginti lengva ir sklandžiai skaitoma lietuvių kalba. Lieka išreikšti viltį, kad tai nėra paskutinis Maxo Weberio veikalas, su kuriuo lietuvių skaitytojas galės susipažinti lietuvių kalba, taip pat įsitikinimą, kad tai tik sociologijos klasikos lietuviškosios bibliotekos pradžia.